

Foretningsbjørner og musikkopplevelser for de minste

Barnehagekonserten som fenomen

Hva er det vi snakker om?

Er musikkopplevelser for førskolebarn annerledes enn for andre barn, eller voksne for den saks skyld? Er det viktig at vi setter oss inn i det? Hvorfor.....og hvorfor vet vi hvorfor?

Under svangerskapet, danner fosteret i perioder opp til 250 000 nye hjerneceller hvert minutt. Omtrent en halvpart av disse cellene forvitrer og blir borte. De som er igjen, overlever fordi de er forsterket gjennom aktiv stimulering og bruk, såkalt "blooming and pruning" (Thompson, 2008).

Fosteret kan mye. Det kan høre fra slutten av andre trimester (Schetler, 1984). Som resultat av dette kjenner den nyfødte igjen mors stemme like etter fødselen (DeCasper og Fifer, 1980). Fosterets evne til å høre utvikler seg slik at den nyfødte er i stand til å gjenkjenne takt og stemmebruk i forbindelse med bøker lest høyt under svangerskapet (Kolata, 1984). Læring i sin enkleste form er tilstede 22 til 24 uker inn i svangerskapet. Mer komplekse former for læring, som omfatter hukommelse er tilstede fra 32 uker.

Fødselen påvirker hjernefunksjon overraskende lite. Selv om den taktile somatosensoriske korteks er aktiv før fødselen, er det to eller tre måneder før det skjer noe nytt i korteksen. Dette er det området som etter hvert styrer frivillig (valgte) bevegelser, resonnement og persepsjon. Pannelappen blir først aktiv et sted mellom 6. og 12. måned. Dette setter i gang utvikling av følelser, tilknytting til andre mennesker, planlegging, arbeidsminne og konsentrasjon. En utvikling av identitet skjer ettersom pannelappen og den parietalkorteks blir mer integrert, rundt 18 måneder. Erkjennelsen av at andre har en egen vilje utvikles rundt 3 – 4 års alder. Innen 6 års alderen oppnår hjernen 95% av sin voksne vekt og er på toppen av sin energibruk.

En av verdens ledende musikkforskere, Edwin Gordon, har kartlagt de første seks år som de viktigste innen et menneskets musikalske utvikling.

Førskolebarn er åpne for alle musikkstilarter. De har ingen av de tillærte musikkpreferanser som skaper forskjellen mellom musikk vi "liker" og musikk vi "ikke liker". Førskolebarn lever i en verden hvor utøverrollen og lytterrollen flyter over i hverandre. Hvor enhver lyd og klang fremdeles er unik, med en stor egenverdi. Barnehagebarn er herlige, premissløse lyttere. Det skjer fordi preferanser for en dur/moll tonalitet, stabil rytmisk puls og raske tempi etablerer seg en god del senere, rundt niårs alderen (Greer, Dorow & Randall, 1974). Preferanser for stadig økende tempi fortsetter til rundt 15-års alder. Barn som selv er musikkutøvere har ofte en lengre periode før musikkpreferansene hardner til (Hedden, 1981).

Når så mye av det som skjer med et barn i en musisk sammenheng skjer mellom 0 til 6 år, er det en selvfølgelighet at varierte musikkopplevelser av høy kvalitet er viktige å satse på for barn i førskolealderen.

Barnekonserter og konserter for barn er to helt forskjellige konserttyper.

La oss først definere hva det er snakk om når vi diskuterer konsertopplevelser for barn i førskolealderen. "Barnekonserter" er offentlige konserter for et billett kjøpende publikum. Denne type konsert er avhengig av å henvende seg til en identifiserbar publikumsgruppe. Denne gruppen må omfatte barn (som er med på å skape konsertens profil) og foreldre (som kjøper billettene og sørger for transport til konserten).

Motivasjoner for å dra på konserten kan være mange. Noen ganger er det foreldrene som ønsker å dele gode minner fra egen barndom med deres barn. De går på forestillinger som Hakkebakkeskogen, Karius og Baktus, Alf Prøysen, Astrid Lindgren, osv. Barn er ofte motivert via media til å ønske seg noe, for så å overtale foreldrene. Forestillinger som Kaptein Sabeltann, Disney on Ice, MGP Junior og Idol faller i denne kategorien. Det som alle disse forestillinger har til felles er at *vi er på gjenvissitt til noe vi vet hva er*. Vi har opplevd det før på en eller annen måte, og det ligger en spesiell type trygghet og bekreftelse i det å oppleve det en gang til. Et annet viktig kjennetegn er at musikkopplevelsen sjelden står i sentrum på slike forestillinger, men har en eller annen form for støttefunksjon eller bi-rolle. For en slik konsert skal lykkes må enten foreldrene eller barna "ønske seg" konserten nok til å kjøpe billetter, sett av tid til konserten og reise bort til konsertstedet.

Foretningsbjørner

I mange tilfeller vet ikke barn hva de egentlig ønsker seg, bare at de ønsker det. Det var en periode da min datter bare måtte ha en "Business Bear". På denne tiden hadde vi mange kosedyr hjemme. Så mange faktisk at hele arter kunne forsvinne på lagring på loftet uten at de ble savnet. Men ønske om å tilføye vår hjemmelig dyrepark noen "Foretningsbjørner" var for så vidt forståelig. Familien fikk inntrykk av at livet var i ferd med å miste sin mening og kun bare reddes av et snarlig innkjøp. Jeg sa at jeg hadde aldri hørt om "Business Bears", men kunne forestille meg hva det var. Min datter sa "Jeg har sett det på TV". Det gikk flere uker, og presse for å kjøpe "Foretningsbjørner" ble sterkere for hver dag. En kveld ropte min datter, "Pappa, nå er den på TV! Du må komme!" Da fikk jeg greie på hvem disse foretningsbjørnene var. Det var selvfølgelig en reklame, ikke for Business Bears, men for Britney Spears.

Vi vet hva vi ønsker oss, vi vet bare ikke hva det er.

Ønske om foretningsbjørner er en viktig salgsdynamikk for offentlig barnekonserter.

Hvems referanser er gjeldende?

På den andre siden er en "konsert for barn" noe annet enn en barnekoncert. Konserter for barn bygger ikke på eksisterende referanser fra media. De tar heller ikke sitt utgangspunkt fra foreldrenes referanser eller gode minner fra oppveksten. Konserter for barn har musikkopplevelsen i sentrum. Vi skal verken markedsføre noe,

underholde eller lære bort. Vi skal ikke selge inn et konsept til foreldrene på voksne premisser på veien av barna. Det vi skal gjøre, er å levere ferske musikalske opplevelser direkte til barna innenfor barnas egen persepsjonsverden. Vi skal gjøre tilværelsen litt større, litt dypere og litt mer variert enn den var i går. Slik sett står konserter for barn fullstendig fristilt når det gjelder innhold, kunstnerisk ambisjon, og bruk av sceniske- og dramatiske midler. Dette skaper store muligheter for kunstnerisk utfoldelse og musikkformidling. Det er dette rene kunstneriske og estetiske mandat som gjør disse konsertene til viktige opplevelser for barn i førskolealderen.

Konserter for barn må ta sitt utgangspunkt i barnas persepsjonsverden

Barne-tv og kommersielle musikkprodukter har gitt oss myten om stor fart, overkomplisert drama, fargerike og kompliserte visuelle felt og unormal ("morsom") stemmebruk som et passende formidlingsuttrykk for barn. Masse gøy i høy hastighet. Fart og spenning. Moro for hele familien. "Frøken Fløbelsnurt og jakten på den syngende appelsin".

Som en del av min jobb som musikkprodusent snakker jeg ofte med en atferdspsykolog om barn i forskjellige alder, og den persepsjonsverden de lever i. Vi snakker mye om publikumsdynamikken til forskjellige aldersgrupperinger og hvem et barn er som lytter og mottaker av konsertopplevelser.

En av våre mest stimulerende samtaler handlet om Teletubienes fortreffelighet. Noen av dere husker kanskje Teletubies? Et program førskolebarn elsket og de voksne irriterte seg grenseløst over. Langsom tempo, mye gjentakelse, store og tydelige former, klare fargekontraster, tydelig start og slutt, og stor grad av forutsigbarhet. Av og til kom det en ny og uventet sekvens, nok til å overraske og bryte opp det statiske, men aldri i den grad at tryggheten ble borte for de minste.

Som produsent synes jeg at formen, formidlingen og den dramatisk oppbygging av Teletubbies var interessant. Hovedfigurene ble presentert med en visuell og lydmessig språk som barna kunne fordype seg i. Hvert figur ble utviklet som et eget individ, selv om likhetstrekk og figurens "familietilhørighet" var lett å oppfatte. Figurene bodde inn i et fantasilandskap med overdimensjonerte elementer som lignet på hvordan små barn ser sin verden – alt er stort, høyt, nytt og gjenstand for undring.

Barn i førskolealder har et stort behov for gjentakelse. De kan høre på den samme fortellingen, syngende den samme melodistubb eller se den samme DVD utallige ganger uten å gå lei. De får trygghet fra gjentakelsene. Men gjentakelse er også veien til nye opplevelser i barnas persepsjonsverden. Småbarn får en dybde i materiellet de voksne verken har tid eller tålmodighet (eller interesse) av å få med seg. Opplevelsen for de små kan stoppe opp når som helst for å bearbeides. Når barna "hopper av" midt under en konsert kan det bety at utøverne på scenen er blitt utkonkurrert av noe annet i rommet, men det kan også bety at opplevelsen er blitt fullkommet for barnet før konserten er formelt ferdig. Barna blir borte for å bearbeide inntrykket fra en lyd, en klang, et bilde eller andre sanseinntrykk. Gjentakelse gir barna muligheten til å besøke opplevelsen igjen for å hente inntrykk de ikke fikk med seg tidligere, og kanskje ting de voksne heller ikke har fått med seg.

Hva ser vi? Hva hører vi?

Min yngste datter så Bambi-filmen så mange ganger i en periode at vi begynte å være litt engstelig for henne. Av og til så jeg på filmen sammen med henne i et forsøk på å være litt solidarisk som pappa (men innrømmer at jeg sjelden så veldig mye av gangen). En dag mens vi så på, spurte hun meg ”Hvor er det blitt av den lille vaskebjørnen?” ”Han er der,” sa jeg, ”sammen med mammaen sin og alle de andre vaskebjørnene.” ”Nei,” sa hun, ”Ikke den. Den som ble borte.” Vi spolte gjennom filmen for å finne den sekvensen hun siktet til og tok det i langsom kino. Skogen brenner og dyrene svømmer over et vann til sikkerhet på den andre siden. Mammavaskebjørnen svømmer med tre babyvaskebjørner på ryggen. Når de kommer fram hopper tre babyer ned på bakken, men plutselig er det bare to.

Hva er blitt av den lille vaskebjørnen?

Det som var en bagatellmessig produksjonsfeil på filmen, og som varer i et brøkdeler av et sekund, ble gjenstand for mye undring og utgangspunkt for mange teorier og fortellinger i mitt datters hode. Barnas persepsjon av hva som skjer er annerledes og den måten de forholder seg til det er også annerledes enn voksnes.

Det er nettopp denne persepsjonsverden som er så spennende å produsere konserter for. Opplevelsen er nær. Hver enkel tone har stor verdi. Musikeren som medmenneske i møte med barna teller i større grad. Fiksjonskontrakten er mer bindende. Lyden har mulighet til å forflytte oss mellom virkelighet og fantasi.

Dette gjør at alle premisser for hva en konsert er, må tenkes gjennom på nytt. Spørsmålet blir ikke hvilke sanger skal vi spille, men heller hva vi ønsker at barna skal oppfatte, oppleve og spinne videre på? Til hvilket univers skal vi ta dem?

Skillelinjen mellom virkelighet og fantasi er uklart

Slagverker Celio de Carvahlo er en av de mest erfarne utøvere hos Rikskonsertene. Han forteller om en konsert han spilte for barnehagebarn. Han spilte og snakket om sitt hjemland, Brasil, og om regnskogen. Celio spurte barna om det var noen av dem som hadde vært i regnskogen, og var overrasket når en gutt rakk opp hånden. ”Jeg har vært der”, sa gutten. ”Sier du det”, sa Celio, litt satt ut. ”Når var i regnskogen?” Gutten svarte med den største selvfølgelighet, ”Akkurat nå vel.”

At skillelinjen mellom virkelighet og fantasi er svak hos barnehagebarn er en spennende utfordring for musikerne (og produsenter!). Det gir oss muligheter til å skape nye verdener med musikk. Men det forplikter også.

I Rikskonsertenes konsert for førskolebarn ”Troll og prinsesser” er alle valg, fra utforming av dramaturgi og rensking av tekst til kostymer, tempi og toneart tatt med hensyn til den verden barnehagebarn lever i. Produksjonen ble såpass fokusert på barna som mottaker/publikum, at når utøverne skulle begynne å spille familiefeststillinger med programmet var det behov for nye produksjonsprøver. Mange av konsertens grunnleggende elementer måtte bygges opp på nytt, for å ta

høyde for de voksne som nå skulle være en del av publikum (og dette uten å redusere barnas utbytte).

Dette fordi barna trenger en ting, og barna sammen med voksne trenger noe annet (eller ting på en litt annen måte). Bearbeidet fiksjonskontrakt. Endret dramaturgi. Formendringer. Kostymeendringer. Osv. Plutselig finner vi ut at vi driver med noe helt annet enn før. En konsert for barn er ikke bare annerledes enn en barnekonsert, den er også noe annet enn en familiekonsert.

Når begynner konsertopplevelsen?

En annen ting jeg diskuterer mye med musikerne under produksjonsperioden er, ”når begynner konsertopplevelsen?” og ”når tar konserten egentlig slutt?”. Disse er ikke-eksisterende problemstillinger for hvilken som helst annen type konsert. Vanligvis begynner konserter med at lysene går ned og musikerne kommer på scenen og begynner å spille. Det er ferdig når musikken stopper. Vi klapper og går hjem.

Sånn er det ikke i barnehagen. Konserten begynner med forventninger om at noe skal skje som vi ikke helt vet hva er. Men vi tror vi kanskje vet hvordan det muligens kommer til å være. Barnehagekonserter er drevet først og fremst av *undring*. Konserten kan begynne når som helst. Når forventninger når fram til det kritiske punkt.....da begynner egentlig konserten. Konserten kan til og med begynne uten at musikerne er tilstede!

Rikskonsertene sender alltid ut plakater, konsertinformasjon og en postkorthilsen med bilder av musikerne til alle barna i forkant av konserten, nettopp for å sette i gang disse viktige forventningene. I den grad vi gleder oss til konserten, får konserten større formidlingskraft. Det er advent som gjør julen stort.

Når er en barnehagekonsert ferdig? Erfaringsmessig har det lite sammenheng med at musikerne er ferdig med å spille, eller at vi har klappet. På enkelte barnehager har jeg opplevd at konsertopplevelsen lever usedvanlig lenge etter at musikerne har dratt. I andre tilfeller er konserten fullkomment og ferdig for barna lenge før utøverne har spilt den siste tonen.

At konserten ikke tar slutt når musikerne slutter å spille, skaper føringer for hvordan vi kan, eller bør avslutte en barnehagekonsert. Det er en befrielse å kunne forlate tradisjonelle konsertformer og formidlingsskikker. Det å kunne erkjenne barnas opplevelse av konsertfenomenet, gir oss mulighet til å utforske nye kommunikasjonsformer. Denne utfordring skaper et behov for en spesiell type utøver.

Utøverne i ”Troll og prinsesser” ble valgt fordi de var utmerkede musikere, de hadde et brennende ønske om å formidle musikk til førskolebarn, og de var gode til å vurdere konsertsituasjonen fortløpende og reagere på en kreativ måte. Først og fremst var de gode til å leke sammen. Utøverne var også flinke til å erkjenne eget behov for å spille, og samtidig se barnas behov og evner som publikum. Alle disse ingrediensene er nødvendig for å kunne skape gode musikkopplevelser for førskolebarn.

Suksesskriterier

Jeg snakker mye med musikerne som skal spille i barnehager om våre suksesskriterier for en vellykket konsert.

- Hva er en konsert?
- Hva er en god konsert for førskolebarn?
- Hva vil vi med konserten?
- Hvordan vet vi når vi har lykket med det?
- Er en god konsert hvor bra musikerne spiller, eller hvor sterk barna opplever det? Eller begge deler?
- Skal barna synes det er gøy? En konsert kan være kjempe gøy uten at det blir noe musikkopplevelse av det.
- Skal barna le? Det er ikke vanskelig å få barn til å le.
- Skal barna synge med? Barna er med på det de kan fra før. Hva med det nye?
- Skal barna sitte stille og rolig og klappe når musikerne er ferdig? Er ikke det litt naturstridig?

De suksesskriteriene vi regner med for andre type konserter, gjelder ikke i barnehagen. Det handler ikke om ”normert konsertatferd” (sitte stille og rolig, følge med, klappe når musikken er ferdig, osv.) Suksess i en barnehagekonsert handler om noe mer sensorisk. Det handler om delaktighet og om opprettelse av et midlertidig univers. Ja, her er det egentlig snakk om en estetisk ”ekstremспорт” når det gjelder musikernes prestasjoner og deres relasjon til sitt publikum.

Kanskje våre suksesskriterier for konserter i barnehage skal heller være bygget på:

- Atferd som viser til barnas innlevelse under konserten.
- Barn som endrer sittestilling for å få bedre visuelle eller fysiske tilgang til utøverne og musikken (perspektivskift).
- Aksept for konsertens ”fiksjonskontrakt” i en slik grad at barna viser tegn på å akseptere utøvernes sceniske virkelighet framfor deres egen.
- Barn tar konsertens fiksjonskontrakt som et naturlig utgangspunkt for rollespill og spontanlek etter konserten.
- Spontan musisk respons under konserten; gjentakelse, nynning, grovmotoriske bevegelser etter musikkens hovedpuls eller trangen til å opprette en dialog med utøverne.
- Behov for å integrere seg selv i handlingen eller påvirke forløpet.

Alle disse responsene er ”tillitserklæringer” til utøverne og det de skaper på scenen.

Vi må skape rom for barnas indre reise, og samtidig erkjenne at reisen kan være fullkommen når som helst og hvor som helst.

Evaluering – hvordan vet vi at konserten var god?

For å lære mer om dette driver vi med oppfølging og evaluering av konsertene. Evalueringen tar mange forskjellige former, og hver evalueringsform forteller noe viktig – men ikke alt. Alle tilbakemeldinger er en del av et puslespill som til slutt gir oss et bilde av hvordan konserten egentlig fungerer.

- Vi observerer barnas atferd under konserten.
- Vi tar opp konsertene på video og analyserer den i forhold til våre formidlingsteknikker og barnas respons.
- Vi gjennomfører spørreundersøkelser av barnehageansatte.
- Vi drar tilbake til barnehagen dagen etter konserten for å snakke med barna om det de har opplevd.
- Barnehagene sender oss tegninger og rapporter om hvorvidt konserten har dukket opp i barnas lek.
- Vi inviterer til referansegruppearbeid og utvikler langtids relasjoner med enkelte barnehager for å få en mer åpen dialog enn det som er mulig i løpet av korte besøk.

Og vi stiller spørsmål ved det vi gjør hele tiden. Hva gjør vi som er bra? Hvordan vet vi det? Hva er en bra konsert for barnehagebarn?

Hvilke konsekvenser har alle disse tankene?

Konsserter for barn i førskolealderen har andre forutsetninger og premisser enn andre type konsserter. Hvis vi velger konsertopplevelser for de små basert på våre ”voksne” konsertbegreper og erfaringer, går vi glipp av den mer givende, kreative og magiske musikalske verden barn i førskolealderen fortjener å få tilgang til.

04.06.2009

Scott Rogers

Musikkprodusent

Rikskonsertenes skolekonsertordning

Buskerud fylkeskommune